

Akadēmiķim Jānim Stradiņam – 80

Academician Jānis Stradiņš – 80 Years

SIRSNĪGI SVEICAM AKADĒMIĶI JĀNI STRADIŅU LIELAJĀ 80 GADU DZĪVES JUBILEJĀ!

Latvijas tautai, gan tās vēsturē, gan pašlaik, ir virkne spožu personību. To vidū kā sevišķi izcila pērle mirdz vairāku Eiropas valstu Zinātņu akadēmiju īstenais loceklis, bijušais Latvijas Zinātņu akadēmijas prezidents un pašreizējās akadēmijas Senāta priekšsēdētājs Jānis Stradiņš. Viss viņa bagātais mūžs ir veltīts Latvijai, tās vēsturei, izglītībai un zinātnei.

Apbrīnojamas ir akadēmiķa Jāņa Stradiņa enciklopēdiskās zināšanas par visdažādākajām dzīves jomām, viņa spējas vissarežģītākos jautājumus izklāstīt loģiski, saprotami un pat ar humoru. Izcilā atmiņa un prasme saņemt informāciju „salikt pa plauktiņiem” ir devusi viņam spēju kļūt par habilitēto zinātņu doktoru gan ķīmijā, gan vēsturē. Ja ķīmija bija viņa akadēmisko studiju pamatvirziens un viņš joprojām vada zinātnisko laboratoriju Organiskās ķīmijas institūtā, tad

pētījumi zinātnes vēsturē ir kļuvuši par akadēmiķa Jāņa Stradiņa pašu būtiskāko ieguldījumu Latvijas kultūrā.

Liels ir akadēmiķa Jāņa Stradiņa nopelns Latvijas Zinātnes padomes izveidē un tās darbības organizēšanā jau no pagājušā gadsimta 90. gadiem. Grūtajos ekonomiskajos apstākļos tika veicināta zinātnisko institūciju integrēšana universitātēs, jo augstākās mācību iestādes tika relatīvi labāk finansētas nekā zinātniskie centri, un tāpēc varēja šos centrus kaut nedaudz atbalstīt. Bija svarīgi apzināt, ka zinātniskā darbība mazās valstīs tomēr nevar saņemt tādu pašu zinātniskās darbības finansēšanas apjomu kā lielās, bagātās valstīs. Aktīva bija viņa darbība, organizējot Latvijas zinātnisko projektu un zinātnisko iestāžu starptautisko novērtēšanu, kuru realizēja un finansiāli atbalstīja Dānijas Dabas zinātņu padome un Dānijas Zinātņu akadēmija.

Jānis Stradiņš ir publicējis vairākus simtus grāmatu, rakstu un runu par izciliem Latvijā dzīvojušiem zinātniekiem, par augstākās izglītības un zinātnes institūcijām, par zinātnes problēmām. Liels ir viņa devums Rīgas Tehniskās universitātes darbības un sasniegumu izpētē un atainošanā. Tā kā Latvijas Augstskolas, vēlāk Latvijas Universitātes, Ķīmijas fakultāte savulaik veidojās uz Rīgas Politehniskā institūta Ķīmijas fakultātes bāzes (mācībspēkiem, studentiem, pētnieciskām iekārtām), tad akadēmiķis Jānis Stradiņš pats sevi asociē ne tikai kā LU, bet arī kā RPI un RTU absolventu. Par lielo ieguldījumu Latvijas un RTU zinātniskās darbības izpētē un veicināšanā RTU Senāts 2000. gadā Jānim Stradiņam pirmajam piešķīra tikko nodibināto Rīgas Tehniskās universitātes Goda biedra nosaukumu.

Pieminēsim vismaz dažus viņa vai ar viņa līdzdalību tapušus izcilus darbus:

J. Stradiņš, J., H. Strods. „Jelgavas Pētera akadēmija. Pirmās Latvijas augstskolas likteņgaitas”, Izdevniecība „Zinātne”, Rīga, 1975, 319 lpp.;

J. Stradiņš. „Lielā zinātnes pasaule un mēs”, Izdevniecība „Zinātne”, Rīga, 1975, 280 lpp.;

J. Stradiņš. „Etīdes par Latvijas zinātņu pagātņi”, Izdevniecība „Zinātne”, Rīga, 1982, 396 lpp.;

Jānis Stradiņš. „Latvijas Zinātņu akadēmija: izcelsme, vēsture, pārvērtības”, 1. daļa, Izdevniecība „Zinātne”, Rīga, 1998, 712 lpp., par laika posmu no 1946. gada līdz 1992. gadam;

„Latvija 19. gadsimtā: vēstures apceres” (Jānis Stradiņš autoru kolektīva sastāvā), LU Latvijas vēstures institūts, Rīga, 2000, 575 lpp.;

Jānis Stradiņš. „Zinātnes un augstskolu sākotne Latvijā”, Latvijas Vēstures institūta apgāds, Rīga, 2012, 639 lpp., par laika posmu no 12. gs. nogales līdz 1862. gadam;

J. Stradiņš, E. Liepiņš. „Fizikāli organiskā ķīmija Organiskās sintēzes institūtā”, Izdevniecība „Zinātne”, Rīga, 2011, 407 lpp.;

„Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā” (Jānis Stradiņš redakcijas kolēģijas sastāvā), Rīgas Tehniskā universitāte, Rīga, 1. daļa - 2002, 295 lpp., par laika posmu no 1862. gada līdz 1919. gadam;

„Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā” (Jānis Stradiņš redakcijas kolēģijas sastāvā), Rīgas Tehniskā universitāte, Rīga, 2. daļa - 2004, 543 lpp., par laika posmu no 1919. gada līdz 1958. gadam;

„Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā” (Jānis Stradiņš redakcijas kolēģijas sastāvā), Rīgas Tehniskā universitāte, Rīga, 3. daļa - 2007, 666 lpp., par laika posmu no 1958. gada līdz 1990. gadam;

„Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā” (Jānis Stradiņš redakcijas kolēģijas sastāvā), Rīgas Tehniskā universitāte, Rīga, 4. daļa - 2011, 708 lpp., par laika posmu no 1990. gada līdz 2008. gadam.

Publicēšanai ir jau sagatavota šī lielā vēstures apcerējuma 5. daļa, kurā atspoguļots Rīgas Politehniskās skolas / Rīgas Politehniskā institūta / Rīgas Tehniskās universitātes devums un vēsturiskā nozīme; 150. gadadienas svinības 2012. gadā, ka arī tās darbība šodien.

Ar gandarījumu jāatzīmē, ka mūsu sekmīgā sadarbība ar jubilāru iesākās jau 80. gadu sākumā, kad akadēmiķa mudināti izveidojām RPI vēstures izpēti entuziastu grupu, lai apkopotu un līdz 1987. gadam, augstskolas 125. gadadienai, klajā laistu vēstures izdevumu par tās darbību. Lai gan toreiz neizdevās šo uzdevumu realizēt, tomēr mūsu kopējā sadarbība turpinājās un rezultējās ievērojamā kopējā darbā. Tieši pateicoties akadēmiķa vērtīgajiem padomiem, papildinot jau sagatavoto materiālu, kā arī praktiski piedaloties atsevišķu sadaļu izstrādē, ar viņa nesavtīgu ieguldījumu tapa minētā fundamentālā pētījuma „Augstākās tehniskās izglītības vēsture Latvijā” pieci sējumi.

Ievērojamu un paliekošu ieguldījumu ik gadus akadēmiķis Jānis Stradiņš veic gan aktīvi piedaloties Rīgas Tehniskās universitātes starptautiskās zinātniskās konferences ietvarā notiekošā Tehnisko zinātņu vēstures sekcijas sēdes organizēšanā, gan arī nolasot referātus, kuri konferences dalībnieku vidū vienmēr izraisa lielu patiesu interesi. Nav iespējams pilnībā izvērtēt to lielo dāsno devumu, ko cienījamais akadēmiķis veic, piedaloties RTU Zinātnisko rakstu sērijas „Zinātņu un augstskolu vēsture” ikgadējā izdevuma sagatavošanā.

Izcila ir akadēmiķa Jāņa Stradiņa loma Latvijas karoga un Latvijas himnas (Latvijas tautas lūgšanas) atkalatziņā pagājušā gadsimta astoņdesmito gadu nogalē. Tūkstošiem mūsu tautiešu sūtīja viņam, kā komisijas vadītājam šajā jautājumā, atbalsta vēstules jautājuma ātrākai risināšanai. Tajā pašā laikā izvirzījās arī jautājums par to, kuru cilvēku simboliski varētu uzskatīt par Latvijas sirdsapziņu. Lielākajā daļā atbilžu bija minēts akadēmiķa Jāņa Stradiņa vārds.

Atzīmējot akadēmiķa Jāņa Stradiņa lielo dzīves jubileju, gribam viņam izteikt vissirsnīgāko pateicību par milzīgo nenovērtējamo ieguldījumu Latvijas valsts un latviešu tautas labā. Lai veiksmē Jubilāram visās iecerēs, lai veselība un allaž možs prāts, lai spēka daudz vēl ilgi kalpot zinātnei!

RTU Zinātnisko rakstu sērijas „Zinātņu un augstskolu vēsture” redakcijas kolēģijas vārdā
Ivars Knēts un Juris Briedis.